

Міністерство освіти і науки України
Житомирський державний університет імені Івана Франка

ВІСНИК

ЖИТОМИРСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА

ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ

Випуск 4 (95)

Науковий журнал,
заснований у серпні 1998 року

Вид-во ЖДУ ім. І. Франка
Житомир
2018

Видається за рішенням вченої ради Житомирського державного університету імені Івана Франка
(протокол № 4 від 30.11.2018 року).

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор: доктор біологічних наук, професор **Галина Киричук**
Відповідальний редактор: доктор педагогічних наук, професор **Наталія Сейко**
Відповідальний секретар: **Наталія Бірук**

Міжнародна редакційна колегія:

Барбара Адамчик, доктор гуманістичних наук у галузі педагогіки, ад'юнкт (Республіка Польща);
Пшемислав Зюлковський, доктор гуманістичних наук у галузі педагогіки, ад'юнкт (Республіка Польща);
Тадеуш Левовицький, доктор габілітований, професор (Республіка Польща);
Стефан Мешальський, доктор габілітований, професор (Республіка Польща).

Редакційна рада:

Олена Антонова, доктор педагогічних наук, професор;
Іван Бех, доктор психологічних наук, професор, академік НАПН України;
Григорій Васянович, доктор педагогічних наук, професор;
Світлана Вітвицька, доктор педагогічних наук, професор;
Олександр Вознюк, доктор педагогічних наук, доцент;
Олександра Дубасенюк, доктор педагогічних наук, професор;
Іван Коновальчук, доктор педагогічних наук, доцент;
Ольга Плахотнік, доктор педагогічних наук, професор;
Наталія Сейко, доктор педагогічних наук, професор;
Нінель Сидорчук, доктор педагогічних наук, доцент.

Свідоцтво Державної реєстраційної служби України КВ № 20016-9816ПР від 28.05.2013 р.

Наукове періодичне видання

Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка : науковий журнал. Педагогічні науки / [гол. ред. Г. Є. Киричук, відп. ред. Н. А. Сейко]. – Житомир : Вид-во Житомирського держ. ун-ту імені І. Франка, 2018. – Вип. 4 (95). – 255 с.

**ВІСНИК ЖИТОМИРСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА
ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ**

Журнал "Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка" внесено до переліку наукових фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук з педагогіки – наказ МОН України № 1328 від 21 грудня 2015 р.

**Журнал індексується в таких наукометричних базах:
Index Copernicus, Google Scholar, Ulrich's Periodicals Directory та CiteFactor**

Сайт видання: <http://visnyk.zu.edu.ua>

Макетування: Вакалюк Т.А.
Коректор: Примак О.В.

В усіх статтях збережено орфографію та пунктуацію авторів

Підписано до друку 26.12.2018 р. Формат 60х90/8. Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman.
Друк різнографічний. Ум. друк. арк. 31.9. Обл.-вид. арк 28.6. Тираж 300. Замовлення 104.

Видавництво Житомирського державного університету імені Івана Франка
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи: серія ЖТ №10 від 07.12.04 р.
електронна пошта (E-mail): zu@zu.edu.ua
Україна, 10008, м. Житомир, вул. В. Бердичівська, 40. тел. (0412)431195, 431417

Ministry of Education and Science of Ukraine
Zhytomyr Ivan Franko State University

ZHYTOMYR
IVAN FRANKO
STATE UNIVERSITY
JOURNAL

PEDAGOGICAL SCIENCES

Volume 4 (95)

Scientific journal,
founded in August 1998

Zhytomyr Ivan Franko State University Press
Zhytomyr
2018

*Approved for publication by the Academic Council of Zhytomyr Ivan Franko State University
(protocol № 4 dated from 30.11.2018).*

Editorial Board:

Editor: Doctor of Sciences (Biology), Professor **Halyna Kyrychuk**
Executive Editor: Doctor of Sciences (Pedagogy), Professor **Nataliia Seiko**
Executive Secretary: **Nataliia Biruk**

International Editorial Board:

Barbara Adamczyk, PhD of Humanistic Sciences in the Field of Pedagogy, Assistant Professor (Republic of Poland);
Przemysław Ziółkowski, PhD of Humanistic Sciences in the Field of Pedagogy, Assistant Professor (Republic of Poland);
Tadeusz Lewowicki, PhD with "Habilitation" (Pedagogy), Professor (Republic of Poland);
Stefan Myeshalski, PhD with "Habilitation" (Pedagogy), Professor (Republic of Poland).

Editorial Council:

Olena Antonova, Doctor of Sciences (Pedagogy), Professor;
Ivan Bekh, Doctor of Sciences (Psychology), Professor, Academician of the NAS of Ukraine;
Grygorii Vasianovych, Doctor of Sciences (Pedagogy), Professor;
Svitlana Vitvytska, Doctor of Sciences (Pedagogy), Professor;
Oleksandr Vozniuk, Doctor of Sciences (Pedagogy), Associate Professor;
Oleksandra Dubaseniuk, Doctor of Sciences (Pedagogy), Professor;
Ivan Konovalchuk, Doctor of Sciences (Pedagogy), Associate Professor;
Olga Plakhotnik, Doctor of Sciences (Pedagogy), Professor;
Nataliia Seiko, Doctor of Sciences (Pedagogy), Professor;
Ninel Sydorchuk, Doctor of Sciences (Pedagogy), Associate Professor.

Certificate of state registration: № 20016-9816PR from 28.05.2013.

Scientific Periodical

Zhytomyr Ivan Franko State University Journal : scientific journal. Pedagogical Sciences / [editor H. Kyrychuk, executive editor N. Seiko]. – Zhytomyr : Zhytomyr Ivan Franko State University Press, 2018. – Vol. 4 (95). – 255 s.

**ZHYTOMYR IVAN FRANKO STATE UNIVERSITY JOURNAL
PEDAGOGICAL SCIENCES**

"Zhytomyr Ivan Franko State University Journal" is included in the list of scientific professional publications of Ukraine, which can publish the results of the thesis for a Doctoral and Candidate Degree in Pedagogy – Resolution of Ministry of Education and Science of Ukraine № 1328 from December 21, 2015.

The journal is indexed in Index Copernicus, Google Scholar, Ulrich's Periodicals Directory and CiteFactor

Website: <http://visnyk.zu.edu.ua>

Modelling: Vakaliuk T. A.
Proofreader: Prymak O. V.

Authors' spelling and punctuation are preserved in the articles.

Signed for printing 26.12.2018 p. Size 60x90/8. Offset Paper. Font Times New Roman.
Risograph printing. Conventional printed sheets 31.9. Printed sheets 28.6. Number of copies 300. Order 104.

Zhytomyr Ivan Franko State University Press
Licence of the Subject of Publishing: Series ZhT № 10 from 07.12.04.
(E-mail): zu@zu.edu.ua
Ukraine, 10008, Zhytomyr, Velyka Berdychivska Str., 40. tel. (0412)431195, 431417

УДК 378.147:378.046-021.68:0018-043.5-047.22(45)

Л. В. Барановська,
доктор педагогічних наук, професор
(Національний авіаційний університет, м. Київ)
liliya03.05@ukr.net
ORCID: 0000-0002-3437-7995

НАУКОВА ШКОЛА "МЕТОДОЛОГІЯ І МЕТОДИКА РЕАЛІЗАЦІЇ КОМУНІКАТИВНОЇ ТА КОМПЕТЕНТІСНОЇ ПАРАДИГМ У СИСТЕМІ ВИЩОЇ Й ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ"

У статті обґрунтовано значущість наукових шкіл для розвитку науки, визначено основні критерії їх ідентифікації, уточнено роль лідера (керівника) школи. Представлено результати аналізу діяльності наукової школи "Методологія й методика реалізації комунікативної та компетентісної парадигм у системі вищої і післядипломної освіти". Виявлено основні проблеми наукових досліджень представників школи та їх основні об'єкти.

Ключові слова: лідер наукової школи, методологія, методика, компетентісний, комунікативний підходи, об'єкти дослідження.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими і практичними завданнями. У сучасних умовах актуалізується роль наукових шкіл з огляду на реформування освітнього сектора, трансформації в професійній діяльності, зумовлені змінами в економічному й соціальному житті країни. Наукова школа є зразком наукового співтовариства на основі єдності наукової ідеї, висунутої керівником чи лідером школи. Це неформальний творчий колектив дослідників, які належать до різних поколінь, однак їх об'єднують спільні підходи до вивчення наукових явищ, стиль наукового мислення, уміння виокремлювати актуальні проблеми з певних наукових напрямів. Важливою ознакою діяльності школи є наукова продуктивність її членів, що проявляється в динаміці підготовки й захисту дисертацій, присудженні наукових ступенів і вчених звань, публікації монографій, статей; участь у симпозиумах, конференціях; вивчення закордонного досвіду й обмін власними досягненнями з ученими з різних країн, участь у роботі спеціалізованих учених рад із захисту дисертацій, редакційна, рецензійна участь у видавничій діяльності тощо.

Наукові школи характеризуються широким діапазоном проблематики, що зумовлює різноманітність об'єктів і предметів дослідження, методів вивчення наукових феноменів; збереження традицій наукових об'єднань, спадкоємність, що виявляється в постійному посиленні в наукових працях на роботи членів шкіл, підтримці молодих учених, пошук обдарованих вихованців; значущість наукової школи підтверджується офіційним визнанням наукового доробку її членів, нагородженнями на інституційному та державному рівнях.

Сьогодні в Україні питання розвитку наукових шкіл, як і науки загалом, не на часі. А тому, з одного боку, існує проблема щодо документального та юридичного супроводу діяльності наукових шкіл, відсутнє однозначне тлумачення поняття "наукова школа", що, безумовно, позначається насамперед на процесах ідентифікації цих об'єднань. З іншого боку, це дозволяє науковим школам існувати як неформальним об'єднанням, заснованим творчими особистостями; у них можуть реалізувати свій інтелектуальний та науковий потенціал як визнані в країні та світі вчені, так і обдарована молодь. А тому є потреба й на рівні публікацій у фахових виданнях висвітлювати особливості напрямів досліджень наукових шкіл.

Аналіз основних досліджень і публікацій із зазначеної проблеми. У статті ми намагатимемося проаналізувати основні результати наукових досліджень представників зазначеної вище наукової школи, керівником якої є автор. До неї належать фахівці, які мають повну вищу освіту. Дев'ять представників наукової школи є кандидатами педагогічних наук, доцентами; один представник – аспірант, яким підготовлена дисертація до захисту. За освітою це випускники педагогічних, лінгвістичного, юридичного, авіаційного закладів вищої освіти, інституту фізичної культури. Вони є спеціалістами та магістрами з української та іноземних мов, зарубіжної літератури, історії та методики виховної роботи; з психології, фізичної культури та спорту. Аналіз досягнень наукової школи буде представлено через характеристику результатів досліджень учених, опублікованих в їхніх дисертаціях, авторефератах, наукових статтях.

Виклад основного матеріалу з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Діяльність наукової школи "Методологія і методика реалізації комунікативної та компетентісної парадигм у системі вищої й післядипломної освіти" розпочалась на початку 90-х років минулого століття. У ній збережено й продовжено кращі традиції, поглиблено наукові ідеї, використовується методологія наукових досліджень, основні принципи наукової взаємодії, властиві науковій школі Дьоміна Анатолія Івановича, доктора педагогічних наук, професора, який тривалий час працював завідувачем кафедри педагогіки, педагогіки та психології на педагогічному факультеті Національного аграрного університету.

Наукова школа "Методологія і методика реалізації комунікативної та компетентнісної парадигм у системі вищої й післядипломної освіти" – це неформальна наукова школа. Основними ознаками її діяльності є спільність принципів наукової співпраці і методологічних підходів щодо дослідження наукових явищ, пов'язаних з освітою й навчанням студентів у ЗВО та післядипломною освітою дорослих. Ключовими принципами наукової та особистісної взаємодії є гуманізація стосунків представників школи, переважання горизонтальних зв'язків, заохочення індивідуального прояву здібностей, підтримка творчого світосприйняття, духовність і висока моральність. Ці принципи значною мірою вплинули на вибір комунікативного та компетентнісного підходів як провідних методологічних підходів щодо вивчення об'єктів наукових досліджень. Представниками наукової школи вироблено єдиний дефінітивний апарат з дослідження проблем у межах діяльності школи. Так, зокрема, під *компетенцією* ми розуміємо стандартизовану наперед визначену й документально засвідчену норму освітньої діяльності, сформовану із сукупності знань, умінь, навичок і способів діяльності, яка продуктивно актуалізується особистістю в певній предметній галузі. *Компетентністю* вважаємо родове наукове поняття, яким позначають інтегровану особистісну якість (фахівця чи особи, що оволодіває професією в закладі освіти), котра сформована сукупністю відповідних знань, умінь і досвіду їх використання на основі певних компетенцій, і засвідчує готовність і здатність особистості до продуктивної професійної діяльності. На наш погляд, *комунікативна компетентність* – це родове наукове поняття, яким позначають здатність особистості, сформовану в одномовному, двомовному чи полімовному середовищі, щодо налагодження за допомогою вербальних і невербальних засобів контактів у спілкуванні.

Наукова школа має свою специфіку. Всі її учасники є науково-педагогічними працівниками, що дозволяє екстраполювати результати наукових досліджень безпосередньо на педагогічний процес у ЗВО та в системі освіти дорослих (Київський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти, Інститут неперервної освіти НАУ, курси підвищення кваліфікації викладачів авіаційної англійської мови в ІСАО при Національному авіаційному університеті). Переважна більшість членів наукової школи вільно володіють іноземними мовами, що сприяє їхній активній участі в міжнародних освітніх і наукових проектах за програмою Європейського Союзу ТЕМПУС ТАСІС, Фулбрайт, Еразмус + тощо. Вони стажувались в університетах Німеччини (університет імені Юстуса Лібіха, м. Гіссен), Франції (Вища національна інженерна школа, м. Діжон), Великої Британії (університети Ессекс та м. Ексетер), Чеської Республіки (Університет життєвих наук, м. Прага), Словацької Республіки (університети м. Кошіце та м. Прешов), Республіки Польщі (Жешувський університет). Проблематика наукових робіт представників наукової школи є актуальною. Кожен з них зробив значний внесок у розвиток теорії, методології і методики професійної освіти.

Так, зокрема *Яременко Ніна Володимирівна* досліджувала проблему підготовки майбутніх учителів до організації дозвілєво-ігрової діяльності з учнями основної школи (підлітками) [1]. Педагогом доведена актуальність саме цього виду діяльності з огляду на вікові особливості школярів даної категорії, запропоновано педагогічну характеристику різних видів ігрової діяльності, розроблено педагогічну систему підготовки майбутнього вчителя до організації цього виду діяльності, створено методичне забезпечення й видано навчальні посібники для навчання студентів. Науковий доробок дослідниці сприяв поглибленню теорії й методики ігрової діяльності, збагатив вітчизняну дозвілєву педагогіку та технологію використання компетентнісної парадигми.

На вдосконалення якості фахової підготовки також зорієнтовані результати дисертаційного дослідження *Тимчук Інни Миколаївни*, присвяченого вивченню педагогічних умов гуманізації професійної підготовки майбутніх екологів [2]. Автором обґрунтовано доцільність гуманізації навчання екологів з огляду на соціальну значущість екологічної професії, уведено до наукового обігу й запропоновано авторську дефініцію понять "гуманістично спрямована особистість еколога", "гуманізація вищої екологічної освіти". Науковим результатом цього дослідження є визначення структури гуманістично спрямованої особистості еколога, фахівця когнітивного суб'єктно-непрагматичного типу з екоцентричним типом екологічної свідомості, її компонентами визнано: екологічну відповідальність, екологічні цінності, нове екологічне мислення, здатність до еконормативної поведінки на основі принципу екологічної етики. Визначено та обґрунтовано педагогічні умови гуманізації професійної підготовки майбутніх екологів, що дозволило здійснити експериментальне навчання студентів. Результати дисертаційного дослідження Тимчук І. М. поглиблюють методологію й теорію компетентнісної екологічної освіти, оскільки запропоновано концепцію формування на засадах екологічної етики й гуманістичного кодексу нового типу фахівця-еколога з особливим типом свідомості, сформованими цінностями.

Важливим засобом формування компетентного фахівця є мова. Вона має особливе призначення в авіаційних ЗВО. Студентів навчають авіаційної англійської мови, яка зорієнтована на реалізацію особливих професійних потреб. Представники наукової школи Глушаниця Н. В., Бережко О. Л., Білоус Н. П. на засадах комунікативної та компетентнісної парадигм дослідили її особливі функції у

фаховому середовищі цивільної авіації. Так, дисертаційне дослідження *Глушаниці Наталії Вікторівни* було зорієнтоване на формування в майбутніх бакалаврів з авіоніки іншомовної професійно-комунікативної компетентності (ІПКК) в умовах оволодіння фахом у вищому авіаційному навчальному закладі [3]. Основними результатами цієї роботи є уточнення змісту ключових понять "іншомовна професійно-комунікативна компетентність", "професіоналізм інженера з авіоніки", уведення до наукового обігу термінів "іншомовна професійно-комунікативна компетентність інженера з авіоніки"; "формування іншомовної професійно-комунікативної компетентності у майбутніх інженерів з авіоніки" та обґрунтування їхніх дефініцій; визначення на основі вимог ІКАО, що фахівці з авіоніки мають володіти авіаційною англійською мовою на 4-му робочому рівні, який передбачає вміння здійснювати спілкування на загальні та професійні теми; виявлено професійно значущі педагогічні умови, за яких ефективно відбуватиметься формування ІПКК майбутніх бакалаврів з авіоніки: орієнтованість діяльності науково-педагогічних працівників на основі співробітництва зі студентами на цілеспрямоване формування ІПКК майбутніх бакалаврів з авіоніки у процесі фахової підготовки; зінтегрованість змісту навчального матеріалу дисципліни "Іноземна мова (за професійним спрямуванням)" та гуманітарних і фахових дисциплін; вибір найбільш доцільних форм, методів, прийомів активізації професійного навчання студентів та формування в них умінь ефективною фаховою взаємодією іноземною мовою; науково обґрунтовано модель формування ІПКК майбутніх бакалаврів з авіоніки, яка сприяє формуванню інженерної, термінологічної, комунікативної та соціокультурної компетенцій, що є структурними компонентами ІПКК. Розроблено методичні рекомендації викладачам з формування ІПКК майбутніх бакалаврів з авіоніки в умовах професійної підготовки студентів, у яких наголошувалось на доцільності розробки блоків вправ, зорієнтованих на формування інженерної, термінологічної, мовної, мовленнєвої та соціокультурної компетенцій на основі комунікативного підходу; запропоновані зразки комплексних вправ, тестових завдань, ситуацій комунікативного та професійного змісту для формування у студентів досвіду професійного спілкування та оцінювання навчальних досягнень студентів. Результати дисертаційного дослідження Глушаниці Н. В. є значущими для формування ІПКК на основі інтеграції змісту інженерної та гуманітарної підготовки з активним використанням іноземної мови як основного засобу передачі фахових знань, формування комунікативного досвіду студентів.

Ефективність формування в майбутніх авіаційних фахівців компетентності щодо володіння мовою професії підвищується, коли викладачі цієї навчальної дисципліни мають сформовану технологічну компетентність. Саме на цьому наголошує у своїй дисертаційній роботі "Розвиток технологічної компетентності викладачів іноземної мови у післядипломній освіті авіаційної галузі" *Бережко Ольга Леонідівна* [4]. Автор увела до наукового обігу поняття "технологічна компетентність викладача іноземної мови авіаційної галузі", "розвиток технологічної компетентності викладачів іноземної мови у післядипломній освіті авіаційної галузі" і визначила їхні дефініції. Дослідниця виявила специфіку професійної діяльності викладачів іноземної мови авіаційної галузі: вони мають ґрунтовно знати фразеологію радіообміну, національну та міжнародну документальну базу цивільної авіації й офіційні авіаційні веб-сайти, технічні й технологічні новації цивільної авіації. Здобувач пропонує навчання викладачів у системі післядипломної освіти авіаційної галузі здійснювати з урахуванням Концепції освіти дорослих; індивідуалізувати його відповідно до потреб, особливостей, можливостей слухачів з урахуванням їхнього досвіду та психологічних особливостей і стилів навчання. Дисертанткою уточнено й обґрунтовано структуру ТК викладачів іноземної мови авіаційної галузі з урахуванням технічної та технологічної специфіки зазначеної індустрії на основі компетентнісної парадигми: мотиваційний, когнітивний, процесуально-діяльнісний та рефлексійно-коригувальний компоненти. Виявлено та обґрунтовано педагогічні умови, що впливають на розвиток ТК викладачів іноземної мови у післядипломній освіті авіаційної галузі. Розроблено й перевірено ефективність моделі науково-методичного супроводу розвитку ТК викладачів іноземної мови в післядипломній освіті авіаційної галузі, яка спрямована на подолання труднощів, пов'язаних із технічною та технологічною специфікою цивільної авіації, використанням інноваційних технологій і сучасних технічних засобів; на неперервний розвиток творчого потенціалу. Результати представленого дисертаційного дослідження є внеском в андрагогіку, сприяють розширенню методології навчання дорослих на прикладі післядипломної авіаційної освіти, доповнюють методіку навчання дорослих авіаційної англійської мови з використанням компетентнісного підходу (розроблено спецкурс "Train the trainer", зорієнтований на формування потреби в неперервному розвитку професійної компетентності викладачів).

Цивільна авіація є полікультурною галуззю, а тому в ній особливу нішу займають професійно-комунікативно компетентні перекладачі із сформованою готовністю до роботи саме в цій сфері. Така проблема є актуальною для дисертації *Білоус Наталі Петрівни* "Формування професійно-комунікативної компетентності майбутніх перекладачів авіаційної галузі" [5]. Автором зроблено уточнення, що переклад – це та сфера професійної активності людини, в якій спілкування перетворюється з фактора, який супроводжує її діяльність, у базову, професійно значущу категорію, цим пояснюється використання в дисертації понять "професійна діяльність" і "комунікативна діяльність"

перекладача як синонімів. На основі міжнародних стандартів підготовки перекладача та документів ІСАО визначено й обґрунтовано структуру професійно-комунікативної компетентності майбутніх перекладачів авіаційної галузі, яка складається з лінгвістичної, інтеркультурної, інтерперсональної та технологічної субкомпетентностей. Створено модель формування професійно-комунікативної компетентності (ПКК) майбутніх перекладачів авіаційної галузі з цільового, методологічного, змістово-процесуального та оцінно-результативного блоків. Визначено педагогічні умови її формування: зорієнтованість науково-педагогічної діяльності на формування ПКК у майбутніх перекладачів авіаційної галузі; комплексність застосування загальнонаукових підходів, які оптимізують процес оволодіння фахом, у поєднанні із специфічними підходами щодо підготовки фахівців з іноземних мов; використання найбільш доцільних для активізації професійно-комунікативної активності студентів форм організації навчання, засобів, методів і прийомів. Результати цього наукового дослідження є вагомими для розширення можливостей професійної діяльності філологів, поглиблення її змісту шляхом спрямованості на авіаційну галузь.

Професійна діяльність в авіаційній галузі є сферою екстремальної активності людини, де психологічний фактор є надзвичайно важливим. **Ковалькова Тетяна Олександрівна** досліджувала саме цей аспект у своїй дисертаційній роботі "Формування готовності майбутніх психологів до професійної діяльності в авіаційній галузі у процесі фахової підготовки" [6]. Дослідницею уточнено зміст понять "готовність до професійної діяльності", "готовність майбутніх психологів до професійної діяльності", уведено до наукового обігу поняття "готовність майбутніх психологів до професійної діяльності в авіаційній галузі". Виявлено особливості професійної діяльності психолога в авіаційній галузі: участь у психологічному забезпеченні польотів; попередження виникнення небажаних функціональних станів; профілактика стресів і наслідків монотонії; запобігання та профілактика професійних деструкцій пілотів, бортпровідників, штурманів, радистів, інженерів та інших фахівців авіаційної галузі. Визначено педагогічні умови, за яких ефективно відбуватиметься формування готовності майбутніх психологів до професійної діяльності в авіаційній галузі. Теоретично обґрунтовано та експериментально перевірено ефективність технології формування готовності майбутніх психологів до професійної діяльності в авіаційній галузі у процесі фахової підготовки. Вагомість результатів здійсненого дослідження полягає у створенні професіограми психолога авіаційної галузі, поглибленні теорії й практики його підготовки для роботи у цій сфері; методичному забезпеченні технології формування готовності майбутніх психологів до діяльності у в авіаційній галузі в умовах їхньої професійної підготовки.

Фахівці авіаційної галузі, працюючи в умовах фахової екстремальності, можуть зазнавати негативних впливів різних факторів. Для продуктивного виконання функціональних обов'язків їм необхідна спеціальна професійно-прикладна фізична підготовка (ППФП). **Фотинюк Володимир Григорович** досліджував її для формування майбутніх бакалаврів з авіації та космонавтики [7]. Автором уточнено, що ППФП – це педагогічний процес, спрямований на розвиток у студентів провідних фізичних якостей, рухових умінь і навичок, функцій організму, які сприяють більш успішному оволодінню професією та подальшому вдосконаленню в ній, і забезпечує оволодіння матеріальними і духовними цінностями, необхідними в соціальному та особистісному аспектах у зв'язку з професійною освітою. Установлено, що найбільш значимими для професійної діяльності інженера-механіка з обслуговування та ремонту повітряних суден є загальна витривалість, статична витривалість, координація рухів (особливо рук і пальців, сила, гнучкість, що дозволило обґрунтувати основні положення, які визначають перелік прикладних знань, рухових умінь і навичок, фізичних і спеціальних якостей, які необхідні фахівцям даної спеціальності та які можуть бути сформовані в процесі ППФП. Дослідником обґрунтовано й експериментально апробовано методiku здійснення ППФП майбутніх бакалаврів з напрямку "Авіація та космонавтика", зокрема студентів, які оволодівають фахом "інженер-механік з виробництва, обслуговування та ремонту повітряних суден і авіадвигунів". Вона базувалась на використанні форм організації ППФП (навчальні, тренувальні, контрольні заняття), серед яких представлено загальні (лекції, семінари, практичні заняття), спеціальні (комплексні, спеціалізовані, самостійні і профільовані методико-консультативні заняття, організація занять у режимі дня і активного відпочинку) та прикладні. Засобами для реалізації цієї методики визначено фізичні вправи (загальнопідготовчі, спеціально-прикладні); гігієнічні фактори, фактори природного середовища, методико-теоретична підготовка; засоби фізкультурно-оздоровчої спрямованості. Запропоновано додаткові, нетрадиційні для освітньої програми види спорту (дартс, бадмінтон, поліатлон, гирьовий спорт, підтягування на перекладині), які сприяли підвищенню психоемоційного фону, зміні стереотипу традиційних занять, створенню мотивації в студентів до занять з ППФП, забезпеченню цілеспрямованого розвитку фізичних та психофізичних якостей.

Основним аспектом діяльності презентованої школи є, як зазначалось вище, реалізація комунікативної й компетентнісної парадигми в системі галузевої вищої освіти. **Циганій Світлана Олексіївна** досліджувала проблему формування культури професійно-правового спілкування в майбутніх юристів у процесі фахової підготовки [8]. Під "професійно-правовим спілкуванням" (ППС)

автор розуміє суб'єкт-суб'єкту взаємодія учасників юридичного процесу у фахово-правовому просторі, зумовлену специфічністю причин організації, яка характеризується формалізованістю та конфліктністю, наявністю множинності цілей у кожному акті спілкування і спрямована на виконання професійно важливих завдань. Дослідницею визначено та обґрунтовано, що ефективному формуванню культури ППС майбутніх юристів сприяють комунікативний, особистісно зорієнтований, компетентнісний та аксіологічний методологічні підходи. Установлено загальнопедагогічні та специфічні (інтеграції, дуальності, культуровідповідності, гуманізації та гуманітаризації, фундаменталізації, глобалізації) принципи формування культури професійно-правового спілкування в майбутніх юристів. Обрані найбільш дієві форми для навчання студентів юридичних спеціальностей з формування культури професійно-правового спілкування (аудиторна, он-лайн, практична, самостійна; індивідуальна, групова, колективна; лекції-бесіди, диспути, семінари, юридична клініка), засоби (традиційні – навчальні підручники, навчальні практикуми, мультимедійні засоби, посібники; інноваційні: E-learning: електронні підручники, електронна бібліотека, Moodle, NetOpSchoole, NetSupportSchool) і методи навчання (репродуктивні: розповідь, переказ, виступ; інтерактивні: ділова гра, брейн-ринг, case-study, інтерв'ювання; спеціальні комунікативні: Сократів діалог, правило Гомера, "Займи позицію", PRES-формула, "Дерево рішень"). Виявлено та обґрунтовано педагогічні умови успішного формування культури професійно-правового спілкування в майбутніх юристів у процесі фахової підготовки: зорієнтованість викладацької діяльності та вмотивованість навчальної діяльності студентів на формування в майбутніх юристів культури професійно-правового спілкування; поєднання юридичної та психологічної складових у змісті культури професійно-правового спілкування; використання форм організації, методів і засобів навчання, спрямованих на ефективне формування культури професійно-правового спілкування в майбутніх юристів у процесі фахової підготовки; інтегрування новітніх інтерактивних інформаційних технологій у процес навчання майбутніх юристів для активізації їхньої комунікативно-правової діяльності. Результати дослідження Циганій С. О. є вагомим внеском в методологію й методику підготовки сучасних юристів як компетентних фахівців із сформованою культурою професійної взаємодії.

Суб'єктом педагогічного процесу з формування компетентного фахівця для будь-якої сфери людської діяльності є науково-педагогічний працівник. Ефективність його викладання визначається рівнем підготовки педагога у ЗВО як викладача і фахівця, наявністю досвіду роботи за спеціальністю. **Погоріла Світлана Григорівна** в дисертації "Професійно-педагогічна підготовка магістрів з економіки і підприємництва у ВНЗ" [9] досліджувала саме цю проблему. Для методології й практики професійної освіти вагомими є такі результати її дослідження: обґрунтовано педагогічні умови ефективного формування професійно-педагогічної готовності магістрів з економіки і підприємництва у закладі вищої освіти: зорієнтованість діяльності науково-педагогічних працівників на підготовку магістрів з економіки і підприємництва до професійно-педагогічної діяльності; вмотивованість навчальної діяльності магістрів на оволодіння педагогічним фахом; поєднання педагогічної та психологічної складових змісту професійно-педагогічної підготовки магістрів з економіки і підприємництва; використання форм організації та методів навчання, спрямованих на ефективну професійно-педагогічну підготовку магістрів з економіки і підприємництва; розроблено спецкурс "Професійно-педагогічна підготовка магістрів з економіки і підприємництва; створено й експериментально перевірено модель цієї підготовки, яка складається з цільового, змістово-процесуального, результативного блоків; розроблено методичні рекомендації з професійно-педагогічної підготовки магістрів з економіки і підприємництва для викладачів та студентів ОКР магістр, метою яких є надання методичної підтримки педагогам вищої школи із озброєння студентів ґрунтовними знаннями про особливості вищої освіти як педагогічної системи та підготовки майбутніх магістрів до організації і здійснення навчально-виховного процесу, до науково-пошукової роботи.

Для вдосконалення дослідницької діяльності здобувачів наукового ступеня з проблеми використання комунікативної та компетентнісної парадигм значною є роль закордонного досвіду. Так, зокрема **Заслужена Алла Андріївна** досліджувала підготовку магістрів з англійської мови та літератури в університетах Швейцарської Конфедерації [10]. Це дисертація з порівняльної педагогіки. Автором запропоновано визначення ключового поняття дослідження: підготовка магістра з англійської мови та літератури – цілеспрямований процес формування умінь і навичок, що є складовими готовності до інноваційної викладацької, перекладацької, літературознавчої, науково-дослідної та адміністративної діяльності ефективного виконання завдань інноваційного характеру. Обґрунтовано необхідність використання компетентнісного, плюрилінгвального, особистісно зорієнтованого підходів у процесі формування в магістрів компетентностей, визначених Загальноєвропейськими рекомендаціями з мовної освіти. Схарактеризовано концептуальні засади підготовки магістрів з англійської мови та літератури в університетах Швейцарської Конфедерації. Виявлено ключову функцію компетентнісного підходу в поєднанні з полікультурним підходом (англійська мова вивчається в контексті розуміння її як засобу взаємодії в умовах освітньої та культурної інтеграції народів світу і засобу конструктивного полілогу в

державі, виховання ціннісного ставлення до культурної та мовної інакшості). Таке поєднання виявляється у процесі формування в магістрів-філологів плюрилінгвальної компетентності шляхом оволодіння знаннями в галузі лінгвістики, опанування культури мови, що вивчається, набуття досвіду з аудіювання завдяки порівняльному фонетичному аналізу мов світу, оволодіння засобами інтерактивної взаємодії, постійного діалогу з носіями мови, формування обізнаності з питання набуття другої мови. розробити рекомендації для удосконалення підготовки фахівця з англійської мови та літератури у ВНЗ України. Основними рекомендаціями щодо вдосконалення професійної підготовки філологів в Україні на основі досвіду швейцарських університетів, визначеними автором, є такі: запровадження плюрилінгвального підходу; розширення й доповнення діяльності фізичного університетського кампусу; створення умов для змішаного навчання магістрантів; інтеграція мовного портфоліо в систему філологічної освіти для розвитку необхідних компетентностей і дотримання принципів неперервності, саморозвитку, вмотивованості студентів щодо подальшого вдосконалення; уведення спеціалізації з англійської літератури, що дозволить вітчизняним магістрантам більш ґрунтовно займатися дослідженнями у галузі англійської літератури та отримати додаткову кваліфікацію; зорієнтованість підготовки магістрів з англійської мови та літератури у ВНЗ України на отримання ними сертифікатів міжнародного зразка.

Висновки та перспективи подальшого дослідження проблеми. Наукові школи України сьогодні потребують підтримки та визнання як на інституційному, так і на державному рівнях. Необхідний пакет документів, який чітко регламентував би статус такого наукового об'єднання. Водночас мають бути розроблені й механізми стимулювання діяльності наукових педагогічних шкіл.

Перспективу розвитку наукової школи вбачаємо в підготовці докторських дисертацій, ширшому долученню до компаративного аналізу досліджуваних феноменів; висвітленні результатів досліджень представників школи у фахових виданнях, зареєстрованих у міжнародних наукометричних базах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Яременко Н. В. Підготовка майбутніх учителів до організації дозвілєвої ігрової діяльності учнів основної школи : автореф. дис. ... канд. пед. наук. : спец. 13.00.04 "Теорія і методика професійної освіти" / Ніна Володимирівна Яременко ; Вінницький держ. пед. ун-т ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2006. – 20 с.
2. Тимчук І. М. Педагогічні умови гуманізації навчання майбутніх екологів у процесі фахової підготовки : автореф. дис. канд. пед. наук. 13.00.04 "Теорія і методика професійної освіти" / Інна Миколаївна Тимчук ; Вінницький держ. пед. ун-т ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2010. – 20 с.
3. Глушаниця Н. В. Формування іншомовної професійно-комунікативної компетентності майбутніх бакалаврів з авіоніки у процесі фахової підготовки : автореф. дис. ... канд. пед. наук. 13.00.04 "Теорія і методика професійної освіти" / Наталія Вікторівна Глушаниця ; Національний авіаційний університет. – Київ, 2013. – 20 с.
4. Бережко О. Л. Розвиток технологічної компетентності викладачів іноземної мови у післядипломній освіті авіаційної галузі : автореф. дис. ... канд. пед. наук. 13.00.04 "Теорія і методика професійної освіти" / Ольга Леонідівна Бережко ; Національний авіаційний університет. – Київ, 2015. – 20 с.
5. Барановська Л. В. Компетентнісна парадигма формування професійно-комунікативної особистості майбутнього перекладача авіаційної галузі / Л. В. Барановська, Н. П. Білоус // Scientific Letters of Academic Society of Michal Baludansky. – Кошице, Словацька Республіка. – Volume 6. – № 3 / 2018. – С. 11–15.
6. Ковалькова Т. О. Формування готовності майбутніх психологів до професійної діяльності в авіаційній галузі у процесі фахової підготовки : автореф. дис. ... канд. пед. наук. 13.00.04 "Теорія і методика професійної освіти" / Тетяна Олександрівна Ковалькова ; Національний авіаційний університет. – Київ, 2016. – 20 с.
7. Фотинюк В. Г. Професійно-прикладна фізична підготовка майбутніх бакалаврів з авіації та космонавтики : автор. дис. ... канд. пед. наук. 13.00.02 "Теорія та методика навчання (фізична культура, основи здоров'я)" / Володимир Григорович Фотинюк ; Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. – Київ, 2014. – 20 с.
8. Циганій С. О. Формування культури професійно-правового спілкування в майбутніх юристів у процесі фахової підготовки : автореф. дис. ... канд. пед. наук. 13.00.04 "Теорія і методика професійної освіти" / Світлана Олексіївна Циганій ; Національний авіаційний університет. – Київ, 2017. – 20 с.
9. Погоріла С. Г. Професійно-педагогічна підготовка магістрів з економіки і підприємництва у вищому навчальному закладі : автореф. дис. ... канд. пед. наук. 13.00.04 "Теорія і методика професійної освіти" / Світлана Григорівна Погоріла ; Національний авіаційний університет. – Київ, 2014. – 20 с.
10. Заслужена А. А. Підготовка магістрів з англійської мови та літератури в університетах Швейцарської Конфедерації : автореф. дис. ... канд. пед. наук. 13.00.04 "Теорія і методика професійної освіти" / Заслужена Алла Андріївна ; Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка. – Суми, 2016. – 20 с.

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Yaremenko N. V. Pidgotovka maibutniogo uchytelia do organizatsii dozvillievoi igrovoi diial'nosti uchniv osnovnoi shkoly [Training of Future Teachers for Organization Leisure and Plaing Activity of Basic School Pupils] : avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. ped. nauk : spets. 13.00.04 "Teoriia i metodyka profesiinoi osvitu" / Nina Volodymyrivna Yaremenko . – Vinnytsia, 2006. – 20 s.

2. Tymchuk I. M. Pedagogichni umovy humanizatsii navchannia maibutnikh ekologiv u protsesi fakhovoi pidhotovky [Pedagogical Conditions of Humanization Future Ecologists in the Process of Their Professional Training] : avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. ped. nauk : spets. 13.00.04 "Teoriia i metodyka profesiinoi osvitu" / Inna Mykolaivna Tymchuk. – Vinnytsia, 2010. – 20 s.
3. Hlushanytsia N. V. Formuvannia inshomovnoi profesiino-komunikatyvnoi kompetentnosti maibutnikh bakalavriv z avioniky u protsesi fakhovoi pidhotovky [Formation of Future Bachelors' in Avionics Foreign Language Professional and Communicative Competence in Professional Training] : avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. ped. nauk : spets.13.00.04 "Teoriia i metodyka profesiinoi osvitu" / Natalia Viktorivna Hlushanytsia. – Kyiv, 2013. –20 s.
4. Berezhko O. L. Rozvytok tekhnolohichnoi kompetentnosti vykladachiv inozemnoi movy u pisliadyplomnii osviti aviatsiinoi haluzi [Foreign Language Teacher Technology Competence Enhancement in the Aviation Postgraduate Education System] : avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. ped. nauk : spets. 13.00.04 "Teoriia i metodyka profesiinoi osvitu" / Olha Leonidivna Berezhko. – Kyiv, 2015. – 20 s.
5. Baranovska L.V., Bylous N.P. Kompetentnisna paradyhma formuvannia profesiino-komunikatyvnoi osobystosti maibutnoho perekladacha [Competent paradigm of formation professional and competent personality of future interpreter for aviation industry] / L. V. Baranovska, N. P. Bylous // Scientific Letters of Academic Society of Michal Baludansky. – Koshytse, Slovatska Respublika. – Vypusk 6. – № 3 / 2018. – S. 11–15.
6. Kovalkova T. O. Formuvannia hotovnosti maibutnikh psykholohiv do profesiinoi diialnosti v aviatsiini haluzi u protsesi fakhovoi pidgotovky [Formation of Future Psychologists' Readiness for Professional Work in Aviation Industry in the Process of Professional Training] : avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. ped. nauk : spets. 13.00.04 "Teoriia i metodyka profesiinoi osvitu" / Tetiana Oleksandrivna Kovalkova. – Kyiv, 2016. – 20 s.
7. Fotyniuk V. H. Profesiino-prykladna fizychna pidhotovka maibutnikh bakalavriv z aviatsii ta kosmonavtyky [Professionally Applied Physical Training of Future Bachelors in Aviation and Aerospace]: avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. ped. nauk : spets. 13.00.02 "Teoriia i metodyka navchannia (Fizychna kul'tura, osnovy zdorovia) / Volodymyr Hryhorovych Fotyniuk. – Kyiv, 2014. – 20 s.
8. Tsyhanii S. O. Formuvannia kul'tury profesiino-pravovoho spilkuvannia v maibutnikh iurystiv u protsesi fakhovoi pidhotovky [Formation of the Professional-And-Legal Communication Culture of Future Lawyers in the Process of Their Professional Training] : avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. ped. nauk : spets. 13.00.04 "Teoriia i metodyka profesiinoi osvity" / Svitlana Oleksiivna Tsyhanii. – Kyiv, 2017. – 20 s.
9. Pohorila S.H. Profesiino-pedahohichna pidhotovka mahistriv z ekonomiky i pidpriemnytstva u vyshomu navchalnomu zakladi [Professional and Pedagogical Training of Masters in Economics and Entrepreneurship at Higher Educational Establishments] : avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. ped. nauk : spets. 13.00.04 "Teoriia i metodyka profesinoi osvity" / S. H. Pohorila. – Kyiv, 2014. – 20 s.
10. Zasluzhena A. A. Pidhotovka mahistriv z anhliiskoi movy ta literatury v universytetakh Shveitsarskoi Konfederatsii [Training of Masters in English Language and Literature in Swiss Universities] : avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. ped. nauk : spets. 13.00.04 "Teoriia i metodyka profesiinoi osvity" / Zasluzhena Alla Andriivna. – Sumy, 2016. – 20 s.

Барановская Л. В. Научная школа "Методология и методика реализации коммуникативной и компетентностной парадигм в системе высшего и последиplomного образования".

В статье обосновано значение научных школ для развития науки, определены основные критерии их идентификации, уточнена роль лидера (руководителя) школы. Представлены результаты анализа деятельности научной школы "Методология и методика реализации коммуникативной и компетентностной парадигм в системе высшего и последиplomного образования". Выявлены основные проблемы научных исследований представителей школы и их основные объекты.

Ключевые слова: лидер научной школы, методология, методика, компетентностный, коммуникативный подходы, объекты исследования.

Baranovska L. V. A Scientific School "Methodology and Methods for the Implementation of Communicative and Competence Paradigms in the System of Higher and Postgraduate Education.

A scientific school is an example of a scientific community which is based on the unity of a scientific idea which is based on the idea of the school leader. This is an informal creative team of scientists, researchers which belong to different generations, but they combine common approaches to the study of scientific phenomena, the style of scientific thinking, the ability to distinguish the actual problems from certain scientific fields. The important feature of the school's activity is the scientific performance of its members, which manifests itself in the dynamics of the preparation and defense of thesis, the awarding of scientific degrees and scholarly titles, the publication of monographs, the articles; participation in the symposiums, conferences; studying foreign experience and sharing their own achievements with the scientists from different countries, the participation in the work of specialized scholars councils for the defense of theses, editorial, reviewing participation in publishing activities, etc. To characterize the scientific school on methodology and methods for the implementation of communicative and competence paradigms in the system of higher and postgraduate

education, we used the theoretical general sciences methods (analysis, synthesis, comparison, generalization, specification), the specific scientific methods (terminological analysis, causal analysis, structural and functional analysis), the empirical methods which include analysis of results of scientific achievements of representatives of the mentioned school.

The main results of the members of the scientific schools are summarized in monographs, doctoral thesis and ten candidate works, which are based on the theory and methodology of vocational education and on teaching methods. The scientific school represents the results of research on the formation of the broadcasting culture of students in higher education institutions, training of professional communication, the formation of vocational and communicative competence, foreign language vocational and communicative competence, culture of professional legal communication; development of technological competence, formation of readiness for professional activity in the corresponding field, professional-applied physical training, preparation for organization of leisure-game activity, humanization of training. The objects of the research were the students of the agricultural universities, the prospective teachers, lawyers, specialists in economics of enterprises; prospective teachers in aviation, future specialists in aviation (translators, psychologists, bachelors in avionics, bachelors in aviation and aerospace community).

Key words: *scientific school lider, methodology, methods, communicative and competence approach, the objects of the research.*